

Drangalag ölelésében

● Szubjektív gondolatok Takáts Gyula legutóbbi könyvéről

Tizenegy évvel ezelőtt, 2005-ben jelent meg Takáts Gyula *Öt esztendő Drangalagban* című kötete, amely az 1981 és 1985 közötti naplójegyzeteit közli Varga István szerkesztésében és a Pro Pannónia Kiadó gondozásában. Rá egy évre, mintegy „mellékletként”, a becehegyi emlékeket magába foglaló, elveszett, majd megtalált *Bacchus könyve* kötetbe álmódott formája került ki a nyomdából a Berzsényi Társaság jóvoltából. Nem volt kétség afelől, hogy Takáts Gyula 1985-ben nem zárta le naplóját, folytatta a naponta megélt, az általa fontosnak és kevésbé fontosnak tartott események rögzítését. A kérdés csupán az volt, mikor válhatnak közkinccsé a napló további bejegyzései.

Nos, Takáts költészetének, munkásságának kedvelői ez évben vehették kézbe, elsősorban Parill Orsolyának, Takáts Gyula unokahúgának jóvoltából, és ismét a Pro Pannónia Kiadó kiadásában, a naplójegyzetek következő, 1985-1988 közötti időt felölelő, számos képpel illusztrált kötetét.

Egyik kritikusa így ajánlja a kötetet: „*Benne az irodalmi, művészeti, kulturális étellel, társadalmi kérdésekkel, a gondolatszabadság és a demokrácia védelmével, a nemzeti öntudat gyengülésével, a műszületésével, önreflexiójával, a jó vers megírásával, a becei hegy, a táj, a szőlészkedés, a hegyközségi élet, a zenehallgatás, a gondolkodás élményével foglalkozik. Egyesülnek nála a hasznos széphez vezető út elemei: a poétai harmonisztika és a gondos gazda gondolatai. Egy értelmiségi polgár kritikus, őszinte és tanulságos vallomása ez a magyar valóság változásokat előkészítő éveiről.*” Igaz, de Takáts sokkal egyszerűbb szavakkal közvetíti mindazt, amit el szeretne mondani az utána következő nemzedéknek. Bár gondolatai fontosak, sokszor csak megszokásból veszi elő a naplót, hogy beleírja: „*Jegyzetek, szinte csak a dátumfolytatás kedvéért. Nincs időm erre is...*” Ám éppen ezek a közbevetett mondatok hozzák közelebbé, teszik hitelessé az írást.

Ismerjük a naplók történetét. Váci György könyvkötőmester, az Országház könyvkötője, az 1980-as évek elején tizenkét, saját maga által bekötött könyvecskével ajándékozta meg Takáts Gyulát. A mester fehér lapokat fűzött a művesen megalkotott borítókba. A legjobb lehetőség egy író, költő számára, hogy gondolataival töltse meg a kötet lapjait. Takáts Gyula megtette és szépen kerekedő, apró betűkkel írt naplója a kor lenyomata is, úgy, ahogy ő látta, ahogy átélte és olykor megszenvedte. Néha csak egy-egy töredékes mondat, egy-egy megállapítás, egy-egy kisebb történés került a jegyzetekbe, személyekről, Kaposvárról, a Somogy folyóiratról, a Berzsényi Társaságról, az Írószövetségről... S természetesen kiemelkedően Becéről. Mindenképpen kihangsúlyoznám: minden belekerült a naplóba, ami számára fontos volt, mert amint azt az első kötet utószavában Varga István is megemlíti: Brezsnyev halála számára egy kurta mondat, azon a napon többet írt a gyűjtött avarról, tavaszi tervekről és a tavasz ígéretéről. Politizálás ez? Irónia? Talán mindkettő. Takáts egy-egy fanyar mondata, leírt véleménye, szerteágazó gondolatainak összegzését segíti elő. Nem vagdalkozik, szelíd, bölcs tudós, aki a század megannyi történését zsigereiben hordozta és képes volt e nagy terhet európai módon megőrizni, szelektálni, a megfelelő helyre elraktározni és filozófiájába beépíteni. Még akkor is tárgyilagos s nem ragadják el az indulatok, amikor a kor talán legnagyobb botrányát kiváltó Nagy Gáspár-féle Nagy Imre-vers megjelent, s ennek beláthatatlan következményei lettek. Az Írószövetségben óriási vihar tört ki, újból kiéleződött a párt és az írók közti viszony. Írja, hogy Nagy Gáspár nem akar lemondani az Írószövetségben viselt titkári funkciójáról, mert akkor úgy érezné, hogy beismerte „bűnét” és kiszolgáltatott lesz a hatalomnak. Takáts fanyarul megjegyzi: „*Ez formáság így és mindnyájan kiszolgáltatottak vagyunk.*” (1985. január 3.).

A naplójegyzetek második kötetét (*Újabb évek Drangalagban*) 1985. január 1-jei bejegyzéssel indítja. Oly egyszerűen és magától értetődően, ahogy aprócska dolgok válnak a nap meghatározójává: „*Fordítva vettem föl a trikót magamra. Stefi cserépbe ültetett búzája szép zöld és alakos. Úgy mondják, mindez jót jelent. Ránk is férne: házra, hazára és a világra.*”

Egyszerű mondatokkal kifejezett súlyos igazság a várt jóról, a reményről, amely nemcsak a kaposvári Kovács Sebestyén utcai házat, a becei tuszkulánomot érintené, hanem a hazát és a világot is. Tiszta beszéd és mindannyiunk számára szerethető gondolatok.

Takáts Gyula kiváló mesélő és ez naplójegyzetein is érződik. Ám nem egyszerű naplóról van szó, hisz a szerző a magyar irodalom kiválósága, s mint ilyen, ezek az írásai irodalomtörténeti értékűek. Többek között rávilágítanak arra is, hogy a Budapesttől (nem mindig földrajzi értelemben véve) távol lévő, Kaposváron, vagy Becén élő bölcs remete-költő milyen módon értesül a hírekről, melyekhez hozzáfűzi véleményét, megállapítását. Takáts naprakész a hírekkel, mindent tud, amit érdemes tudni, és amivel érdemes foglalkozni.

Lényeges elemei a naplónak a Becén született bejegyzések, amint költészetének szempontjából is meghatározó ennek a pannon világnak hangulata. Pomogáts Béla írja Becéről a *Táj, lélek, költészet* című írásában: „Takáts Gyula világa igazán mediterrán világ, amelynek szellemi láthatára Itáliáig és Hellaszig ér. Ebben a világban a klasszicitás eszményei uralkodnak: a bölcs derű, a szelíd életöröm, a benső biztonságtudat. Takáts Gyula életrendje mégsem pusztán epikureista, törvényeit nem egyszerűen a bensőséges balatoni idill és a dunántúli tradíció szabja meg. Költészete tágas, megalapozott és átélt kultúráról tanúskodik, beleivódott a pannon táj művelődési öröksége, a latin auktorokat forgató művelt ősök hagyatéka csakúgy, mint a szülőföld irodalmának játékos kedélye és komoly bölcselete. Ez a klasszicizmus mindig küzdelemben születik meg, nem eleve birtokolt kegyelmi helyzet következménye, hanem felépített és kivívott rendje az életnek.”

Pomogáts szavai az értő és a költő művészetét megértő irodalomtörténész gondolatainak papírra vetett változata. De vajon, ma mennyire trendi ez a klasszikus műveltség, latinus derű, okos gondolkodás? Félek kimondani is. Takáts Gyula is megérezhette ennek a kultúrának válságát (a *Szép versek* antológiákból többször ki is hagyták az újdondász szerkesztők), s a *Kezén tartotta* szép verse talán éppen kesernyés indítással, de a végén megadott bölcs válaszával tesz hitet nemcsak a saját életműve mellett:

*Hogy Csú Fu él-e még,
kérdették tőlem a minap.
Főlnéztem.... Láttam a hegyet.
Fénylettek a sziklafalak.
Kimentem, s barlangja előtt
két csalán és egy kis menyét
napoztak kora délelőtt
és maga bár csak mosolyával írt,
de most egy versikét adott.
„Ha nem süt,
akkor is ragyog.”
Csak ennyi volt és a kezén
tartotta Csú Fu a napot.*

A naplót olvasva emlékek tolnak fel bennem. Személyes élmények, melyek a naplójegyzetek írójához, közös barátokhoz, ismerősökhöz, eseményekhez kötnek. Sokan voltak és gyakorta meghatározóak mindennapi életünk számbavételekor.

Takáts Gyula rendszeres látogatója volt Major-Zala Lajos Svájcban élő költő minden év augusztusában megrendezett hévízi Lajos-napi találkozójának, később a Csokonai Asztaltársaságnak, végül a Csokonai Vitéz Mihály Irodalmi és Művészeti Társaságnak. Ez gyakorlatilag ugyanaz volt, csak a találkozó neve változott meg. Major-Zala Hunyadi utcai emeletes villájában került sor a felolvasások melletti borozgatásra és a házigazda által frissen sült steakek elfogyasztására. (A megfelelő hús készhelyi beszerzéséről külön lehetne írni.) S mivel magam is részese voltam e találkozóknak, s Takáts Gyulával, merem mondani, atyai barátságot ápoltam, gyakran utaztam érte Becére és gyakran vittem vissza. Takátsról tudni kell, hogy a maga borát tekintette a legjobbnak, és ha lehetett, leginkább azt itta. Nos, egyik alkalommal, amikor felértem a hegyre, hogy átvigyem Hévízre, szokásának

híven felkapott egy demizsont, azzal a felkiáltással, hogy viszem a boromat is, leballagtunk az útra és beültünk a kispolszkiba. Hévízen aztán megkínálta pár barátját a hozott demizsonból. Senki nem szólt semmit, ám Takáts Gyula szeme kerekedett a legnagyobbra, amikor ő is belekóstolt az általa hozott borba. Ugyanis a nagy kapkodásban a vizes-demizsont hoztuk el. Nos, visszaültünk a kocsihoz, irány Bece, és kicsit megkésve, de mi is csatlakoztunk – most már megfelelő bor társaságában – a Lajos-napi találkozéhoz.

A naplójegyzetek az évenként megtartott Csokonai találkozóról is beszámolnak: „Major Z. Lajosnál a Csokonai Kör egy kis fölolvastó délutánt tart. A „hontalan” svájci költő hazai jelenléte... Csurka és a Tiszatáj – Nagy Gáspár ügyben – nemzetközi PEN kiáltványt és jelentést fogalmazott. Egy Erdélyből emigrált kanadai költő olvasta föl, ifjú ember, Mócsi Ferenc, nem ismerem. Csengey, Z. Major, Simán Mária, Cséby Géza, Papp Árpád olvasott föl. Aztán váratlanul 75. évfordulómra tértek. Fodor Bandi egy T. Gy. versét olvasta föl és Pomogáts Béla egy dolgozatát költészetemről. És végül átadta Németh János keramikus barátunk a Csokonai ülés díját, az általa készített szép kerámia lapot, amely egy kanászt és a csurgói iskola szimbolikus épületét ábrázolja, az Új Helikont jósló Csokonai sorokkal.” (1986. augusztus 9.)

Apró gondolatfoszlányok sejlének fel bennem, s egyszerre világossá válnak a könyv olvasásakor. Hányszor, de hányszor vittem kispolszki kocsimmal Keszthelyről Csengey Dénest Csurka István balatonedericsi villájába. Tudtuk, hogy valakik figyelnek bennünket, furcsa volt ennek az érzésnek a tudata. Aztán az 1986. augusztus 8-ai naplóbejegyzésben olvasom: „Csurkáról híreszteli a helyi rendőrspicli, hogy diáktüntetésre szervezkedik, októberre. Ő a megfigyelő itt, mert Pista itt vett Ederics – Györök határában egy papi villát. Mindenkit följegyeznek, a vendégek névsora naprakész.” Olvasva a sorokat, egyre több emlék jut eszembe. Nemcsak Csurkával kapcsolatban, aki Major-Zala rendszeres vendége volt Hévízen, de a Csokonai Asztaltársaság folyamatos megfigyeléséről is...

A hévízi Csokonai napokon túl a Fonyódi Helikonon (melynek nevét Takáts Gyula „találta ki”), Kaposváron, Becén és Keszthelyen is gyakran találkoztunk. 1987. március 13-án is, Fonyódon. Naplójában a bejegyzés: „Igen heves, március 15-ét idéző hangulatban olvastuk föl, beszélünk. Kokárdás diákok tapsolták végig. Nagy szépszámú felnőtt közönség is volt. El kellene még ültetni a helikoni fákat is, de nincs tavasz. Befagyott Balaton, befagyott föld, mint az egész világ.”

Egyik alkalommal a debreceni Tóth Endrével látogattunk el Becére, majd épülő rezi harminc négyzetméteres kis házamhoz, ahol mindhárman, leülve egy-egy kempingszékre, hosszú percekig néztük az elénk táruló gyönyörű tájat. Ez más volt, mint a becei. Itt nem látható a Balaton, csak erdők, dombok, hegyek, és valahol a messzi távolban Hévíz, Egregy, s még messzebb Páhok. Ezek a pillanatok, eseménymorzsák is megtalálhatóak a naplóban.

Takáts Gyulával történt első találkozásom persze jóval előbbre datálható. Valamikor a 70-évek végére, 80-as évek elejére. Első könyvét 1981-ben dedikálta nekem. A badacsonyi, Fonay Tibor által vezetett, Egry József Baráti Körnek voltunk tagjai Lipták Gáborral, Lipták Gábornéval, Fodor András-sal, Bánffy Györggyel, Szij Rezsővel és Szij Bélával, Udvardy Erzsébettel, Tamás Istvánnal és másokkal. Emlékszem, amikor Takáts kikelt a tapolcai születésű Marton László Badacsonyan felállított Egry szobra ellen, mondván, hogyan lehetett mezítláb ábrázolni a festőt, amikor sohasem járt mezítláb. Ráadásul felöltöje van, amit fázósan összehűz. Tehát hideg az idő. Teljes nonszensz!

Egyszer a Somogy folyóirat akkori főszerkesztőjével, Laczkó Andrással és egyik ismerősével elmentünk megmetszeni Takáts Gyula becei szőlőjét. Jómagam, bár családom felmenőinek voltak badacsonyi birtokai, nem értek a szőlőműveléshez. Laczkó azonban kezembe adta az ollót és kiadta az ukázt: két rügyre kell metszeni, s meg is mutatta, hogyan. Aztán tíz perc múlva rémülten kérdezi tőlem: – Mit csinálsz? – Két rügyre metszem a szőlőt. – De nem így kell! – volt a kritika. Ezt követően a sokkal alantasabb hordómosás lett a feladatom. Ősszel nem mertem érdeklődni, hogy az általam megmetszett tőkéken volt-e szőlő...

Szőlő. Bece. 1986. szeptember 10-i beírás a naplóba. Az időről, megfigyelésekről, a termésről és a szőlőről, és főleg a leendő hegyőrről – mosollyal. „Mandulát veszek és szedek. Stefivel hajazzuk az üvegkonyhában és közben jól kibeszélgetjük magunkat. A seregélyek, ahogy a szőlő érik, szaporodnak az égen. Az egyik részeges gazdát akarják hegyőrné a györöki hegyekbe. Felőle ugyan ehetnek a seregélyek! Ő csak a pincéket fogja látogatni. Estéknél olyan lilavörös, hogy elmehetne Rómába bíborosnak.”

Számos emlékezetes pillanatot őriztem meg emlékezetemben. Feleségemmel, fiammal, később

lányommal meglátogattuk Becén, voltunk a Kovács Sebestyén utcában is, akkor még élt második felesége Stefike is.

S a pillanatok mellett színes filccel díszített újévi üdvözleteit és postai levelezőlapjait is őrzöm. Amikor a *Pannon Tükör* folyóirat 2006 /6. számában megjelent „*Csu Fu nézi*” című versemre a következőket írta: „*Kedves Gézám, versedet nagyon köszönöm. Sok szeretettel ölel Takáts Gyula bátyád.*” Aztán rá egy hónapra még egy levelezőlapot kaptam, s ez volt utolsó, számomra küldött üzenete.

Rakjuk egymás mellé a naplójegyzetek két kötetét. Összetartoznak. S azért is fontosak számunkra, mert ezek a feljegyzések kicsit utazás a múltba, az emlékekre rakódott hordalékok letisztítása. A fiatalabb generáció pedig egy olyan világot ismerhet meg belőle, amely önmeghatározásukat minden bizonnyal elősegíti. Elősegíti, mert egy mélyen gondolkodó és érző, bölcs pannon, európai költőt ismerhetnek meg, s talán könnyebben veszik elő Takáts Gyula versköteteteit is, ahol a filozófia mellett, az emberi lélek apró rezdüléseit is felfedezhetik. Azt a finomságot és műveltséget, felemelkedettséget, amely annyira, de annyira nem sajátja a ma emberének.

Végezetül, hadd idézzem ide, nem véletlenül, a *Hol is a Volt* kötetben megjelent *Meddig és hová* című versét. Az idős költő üzenete ez, figyelmeztetés és remény, a megismerés keresésének örök vágya, a *Van* és az *Egész* líraian-filozofikus megközelítése.

A sziklákon át
a Vanból mintha az Egész
szóltaná Csu Fut.
És mintha látná
ami ezután,
korsóval ballag
sziklákon át...

Egy-egy öreg barát,
ha néha rátalál,
elmondja nekik
Drangalagban
meddig és hová is
nőnek a hegyek
és az óceánnál
mélyebb tengerek
hogyan szaggatják
Atlantiszok szikláiból
a sötét öblöket

Korsót letéve
kérdi, öntsön-e?
És újra önt
s hogy hallják is tovább,
elmondja mind,
ahol még ő sem járt...

Azon a tengeren,
ahol hajóinkat viszik
az óceánnál mélyebb tengerek...
És szirtjeik között
a fák, mohák
mintha együtt hallanák,
együtt velünk
a költő és az alkonyunk
deres szavát...

(*Pro Pannonia Kiadó, Pannónia Könyvek, 2016*)